

NYHETSBRUV 3:2006

(Publicerat 2006-09-12)

I detta nyhetsbrev för jag en del resonemang med anledning av den pågående valrörelsen. Jag har alltid känt en kärlek till politiken, men aldrig förmått mig att ta steget att bli "partist" av det ena eller andra slaget. Jag nosade på möjligheten i början av sjuttioalet, men kunde aldrig få den rätta hemhörighetskänslan. Jag hyser emellertid den största respekt för dem som har kunnat ta det steg som jag inte kunde ta. Och jag är hjärtligt trött på att politikerförakt eller åtminstone misstro står högt i kurs. Det är lätt att vara en utanförstående och kritisk betraktare utan ansvar för något annat än det egna livet. Det klarar faktiskt vilken dumskalle som helst.

Om man tänker lite längre än näsan räcker så gäller en obehaglig sanning i varje demokrati, och den är att vi har de politiker vi förtjänar. Väljer man t.ex. Hitler, så säger det ju något om ens politiska omdöme. Och man kan inte gärna med fullständig framgång och trovärdighet spela oskyldig när resultatet av ens val visar sig.

Jag förnekar förstås inte att det även i vårt någorlunda välskötta land finns politiker som både har missbrukat och förbrukat sitt förtroende. Men alldeles bortsett från detta beklagliga faktum är politikerna på ett abstrakt plan symboler för samhällets viljefunktion och förmåga att hantera framtiden kompetent. Och detta betyder att om folket föraktar och tänker negativt om sina valda politiker, så föraktar det också och tänker negativt om sin egen förmåga att hantera framtiden.

Själva grundidén i demokratin är ju att ett klokt folk väljer kloka ledare. Och att kloka personer ställer sig till förfogande för att väljas till ledare av ett klokt folk. Men om folket inte tror sig om att kunna välja kloka ledare utan bara personer värda att misstro eller rent av förakta, då är detta förstås bekymmersamt. För om det är en allmän känsla att en viktig del av politikerskapet är att tjänstgöra som offentlig spottkopp, har vi då anledning att förvånas över om en och annan spottvärdig person dras till uppgiften?

När det sedan gäller själva väljandet är det förstås en högst personlig sak. Och jag är också väl medveten om vilka faktorer som avgör hur enskilda medborgare väljer att rösta. Grovt sett kan man väl säga att det finns fyra typer av hållningar. En del fäster sig mest vid kalkyler av personlig ekonomisk egennyttan. Det handlar alltså om de s.k. plånboksfrågorna, dvs. bedömningar av hur föreslagna justeringar av olika ersättningar, skatter och avgifter påverkar ens egen ekonomi. Och media gör ju vad de kan för att stödja denna hållning. Andra har en mer emotionell hållning och följer då gärna sin ursprungliga politiska socialisering, dvs. håller fast vid röstningsmönster som fanns i den egna uppväxtfamiljen eller som man själv har utvecklat av en eller annan anledning. Medan en tredje grupp har ett mera intellektuellt och övergripande ideologiskt perspektiv där man också kan bestämma sig för att rösta på ett parti vars politik kanske inte ger några direkta ekonomiska fördelar för en själv och som man kanske inte heller känner särskilt stor känslomässig affinitet med, men som man av någon anledning vill belöna. Thomas Gür skrev t.ex. häromsistens i *Svenska dagbladet*

(www.svd.se/dynamiskt/ledare/did_13644750.asp) att han skulle rösta på kristdemokraterna efter personliga reflektioner av den typ som jag här åsyftar. Och slutligen finns det en fjärde grupp vars egennyttokalkylerande kollapsar eller utmynnar i bedömningen att partiskillnaderna är obetydliga, vars partiloyalitet inte är särskilt stark och som i en känsla av att man ändå skall fullgöra sin medborgerliga plikt därför röstar efter någon tillfällig känsla eller något annat som gör att valet ändå känns rimligt i något slags diffus mening.

För egen del passar jag väl bäst in på den tredje gruppen och i den betraktelse som strax följer ger jag mig i kast med en hel del komplicerade (och kanske också spekulativa) frågor som speglar en del av de överväganden som jag själv har gjort för att nu på söndag kunna lägga en röst som jag tycker är tillräckligt genomtänkt.

I. Jakten på den utopiska potentialen – tankar kring vad som står på spel i det kommande valet

Det är valtider. Onekligen svårt att missa. Media fullkomligt överflödar av nyheter, intervjuer, reportage och debatter. Idén är att vi välinformerade och rationellt kalkylerande skall fullgöra vår medborgerliga och demokratiska plikt att välja företrädare i olika politiska beslutsförsamlingar. Men vem känner sig allt mer välinformerad? I det pågående otroliga bruset av motsägande statistiska uppgifter, lovprisningar av den egna förträffligheten och medvetna missuppfattningar av motståndarnas argument och tillvitelser om deras allt annat än goda motiv är det minst sagt svårt att få något grepp om vad som verkligen står på spel.

En standardförklaring till att den politiska situationen är så ytterligt svårbedömd är att de politiska utopierna och visionerna sägs vara döda. Denna de s.k. ideologiernas död förmodas alltså vara förklaringen till både att inga klara, lättåtkända och ideologiskt välgrundade budskap formuleras och att partierna oavsett sitt vanemässiga åberopande av sin ideologiska förankring pragmatiskt rusar in mot mitten för att locka olika grupper med materiella förmåner av det ena eller andra slaget. Om man anlägger detta tolkningsmönster framstår alliansens partier och socialdemokraterna som intill förväxling lika i sin kamp om makten. Moderaterna kan t.ex. påstå sig vara det ”nya arbetarpartiet” och sossarna har av opinionssiffrorna att döma svårigheter att visa att detta inte är trovärdigt. Skillnaderna mellan moderaterna och sossarna framstår helt enkelt som relativt små.

Miljöpartiet och vänsterpartiet marginaliseras i detta scenario. Miljöpartiet får en stämpel som bakåtsträvande svärmare, som trots att de leds av en jordnära kommunpolitiker från Kalix och en till synes realpolitiskt slipad, intelligent och sympatisk ung kvinna inte fullt ut förstår vad den moderna tiden och globaliseringen kräver, medan vänsterpartiet ses som en relik som försöker dölja sin unkna kommunism med politiskt korrekta floskler, ekonomisk populism och överbudspolitik. Alliansens enda åberopande av dessa båda partier handlar därför om hur eländigt det kommer att bli om Persson skulle få majoritet tillsammans med dem och tvingas anpassa sin redan dåliga politik till dessa båda

marginalpartiers illa verklighetsförankrade politik. Något som naturligtvis målas upp som varande ett stort hot mot framtiden för vårt kära land.

Så därför verkar valet och därmed kampen om makten till sist reduceras till den stora konfrontationen i mitten. Och som sumoälskare ser jag framför mig hur Reinfeldt och Persson i den avgörande matchen stöter samman med full kraft i mitten av den politiska sumoringen och hur de båda herrarna försöker koppla de avgörande greppen. Men för en del är det en smula fränstötande med dylika kraftmätningar och då känns det kanske frestande att reducera det hela till en popularitetstävling mellan personer som lovar lite olika, men ungefär lika mycket. Och då får man väl gå efter vem som verkar trevligast i TV.

Personligen anser jag att den här typen av analys är grund, även om den förstås har visst fog för sig. Det jag framför allt ifrågasätter är premissen om ideologiernas död. Som jag ser det lider inte det politiska livet av ideologiernas död utan av den enda ideologins totala dominans. Och låt mig genom en liten historisk överblick försöka förklara vad jag menar med detta påstående.

Vi lever ju i den moderna epoken. Den epok som räknar sin ungefärliga startpunkt från den franska revolutionen och som har sitt ursprung i upplysningstidens mäktiga utvecklingsvision om samhället och människan. Innan denna vision formulerades var vår västerländska civilisation fullständigt dominerad av kristendomen. Men nu gjordes revolt mot det kristna tänkandet och en ny tid proklamerades kommen. Hittills hade vi levt i teologiskt mörker, men nu bröt upplysningen in, upplysningen genererad av det briljanta mänskliga tänkandet.

Nu skulle vi inte längre nöja oss med att jorden var en s.k. jämmerdal, och att vi fick trösta oss med att vi skulle kunna få himmelsk compensation för vårt jordiska lidande om vi hade uthärdat det i den rätta kristliga andan. Utan nu skulle vi utan inblandning av teologiska illusioner om Gud och Jesus själva bygga ett paradys på jorden i kraft av vårt briljanta intellekt och dess främsta yttring vetenskapen.

Det som skedde under den här perioden var helt enkelt att en ny vision föddes om hur vi människor skall och bör gestalta våra politiska och ekonomiska mellanhavanden. Och den föreskriver i princip följande väg mot den paradysiska framtiden. I centrum har vi den eviga kunskapsutvecklingen åstadkommen genom vetenskapen. Galilei sade på sin tid att vetenskapen skapade en kunskap som inte står Guds egen efter. Och det säger något om ambitionen. Allvetenhet och allmakt hägrar vid kunskapsregnbågens slut. Denna kunskap skall så omsättas i teknologi. Och teknologin skall sedan bli nyckeln till en ekonomisk utveckling som på en fri marknad förväntas generera en evig ekonomisk tillväxt och levnadsstandardhöjning. Motorn för att förverkliga det jordiska paradys som den nya visionen utlovar består alltså av evig kunskapsutveckling omsatt i evig teknologiutveckling som leder till evig tillväxt och levnadsstandardhöjning.

Till detta kommer att evigheten också hägrar på det rent mänskliga planet genom föreställningen att vi människor skall och bör utveckla vår fulla potential. Genom utbildning för alla och så småningom demokrati skulle vi befrias ur

teologiska bojar och bli både storslagna människor och ansvarstagande medborgare.

Dessa grundteman i den nya ideologiska visionen – jag kallar den för drömmen om det rationella paradiset – blev den idémässiga stommen i den politiska mobilisering av massan som kännetecknat den moderna epoken. Grundvisionen har dock genom århundradena getts olika ideologiska vinklingar. Beroende på vilka stridsfrågor som varit aktuella har olika partier framträtt och intagit positioner i ett spektrum från revolutionssvärmande och underklassidealiserande radikalitet till en stark betoning av att det bestående samhällets elit måste ha ett solitt grepp om makten för att kunna sörja för en sansad och stabil utveckling i riktning mot ett politiskt och ekonomiskt realistiskt förverkliganden av visionens upphöjda mål.

Det som växte fram under den epok då den politiska mobiliseringen av massan skedde är alltså i sina huvuddrag det politiska landskap som än i denna dag dominerar den moderna epokens länder, nämligen den s.k. högervänsterskalan. Och jag behöver förstås inte orda närmare om vad som har kännetecknat den genom den moderna epoken. Utan det jag vill betona nu är att trots de stora skillnaderna mellan partierna på denna skala både vad avser politiska mål och metoder och vilka samhällsgrupper man anser sig representera så har alla partier på ett undantag när anammat den nya visionens grundidé om vilken motorn i den moderna tidens samhällsutveckling är. Undantaget är förstås kommunisterna som inte accepterade frimarknadsidén utan i stället ansåg att den s.k. planekonomin var den moderna tidens lösen då den i retoriken framställdes som varande mer rationell än frimarknadssynen på hur de för utvecklingen helt centrala elementen evig kunskapsutveckling omsatt i en lika evig teknologiutveckling skulle kunna leda till evig levnadsstandardhöjning. Enligt egen uppfattning såg sig alltså kommunismen som mer rationell och därmed mer modern än de konkurrerande frimarknadsideologierna.

Den ideologiska striden under den moderna epoken kan därför i princip sammanfattas i påståendet att den har handlat om två saker: hur man bäst får den ekonomiska kakan att växa och hur man bäst delar den.

Vad man också kan säga är att den nya visionen togs på utomordentligt stort allvar. Strävandena att förverkliga den blev kraftfulla ja direkt brutala. Inga fingrar lades emellan så det blev alltså revolutioner av allehanda slag. I Frankrike och i Amerika och så fick vi dessutom det vi kallar en industriell revolution.

Under denna revolution slets människorna upp ur sina invanda sammanhang och fick flytta in till städer och lära sig arbeta allt effektivare i industrier. En oerhörd samhällsomvandling inleddes. Inget gammalt kunde bestå. Det mesta förstördes och något nytt växte fram. Den moderna tiden gick nästan fram som en tsunami över den gamla världen.

Och när vi nu ser tillbaka på de dryga två hundra åren av s.k. modern tid så ser vi en fantastisk genomgripande utveckling. Något utan motstycke i känd mänsklig historia har skett. Men det är klart att utvecklingen har skett till priset av mycket våld och lidande. Vi har haft krig av en destruktivitet som är ofantlig. Och vi vet

inte heller om vi slutat med dylika övningar, det krigas ju fortfarande lokalt och vi har för säkerhets skull beväpnat oss med vapen som om de skulle användas fullt ut sannolikt gör jorden obebodig. Men om vi tar fasta på det konstruktiva så har vi i synnerhet i vår beställda del av världen gått från misär och okunnighet till välstånd och utbildning för alla.

Under den här genomgripande samhällsutvecklingen har förstås också de politiska ideologierna utvecklats i flera avseenden. I början av förverkligandet av den nya visionen fanns det t.ex. en stark och radikal tilltro till att de ekonomiska krafterna skulle lämnas i stort sett fria. Då rådde det som brukar kallas en manchesterliberal syn på ekonomi och politik. Och idén var att politiken skulle utöva ett så diskret inflytande som möjligt medan den ekonomiska omvandlingen av samhället tilläts verka som ett slags för enskilda individer och samhällen utomordentligt besk utvecklingsmedicin.

Rättfärdigande av denna minimalistiska politik – dvs. av den s.k. nattvaktarstaten – tog fasta på tesen om den osynliga handen. Betoningen på vetenskap och rationalitet kombinerades alltså med en tro att om icke-monopolistiska företag fick konkurrera på en i princip fri marknad så skulle resultatet av detta för samhället som helhet bli bästa möjliga alldeles oavsett om de enskilda aktörerna saknade överblick över samhällsprocesserna och var ensidigt inriktade på att förverkliga sina egna personliga ambitioner på ett sätt som stundom präglades av både kortsynthet och hänsynslös personlig girighet. Marknaden fick alltså en mytisk air över sig som varande den magiska mekanism som utan att någon hade överblick eller styrde inriktningen ändå koreograferade de enskilda handlingarna så att slutresultatet blev bra för samhället som helhet.

Omställningarna blev dock så genomgripande och påfrestande att hoten om kommunistiskt och socialistiskt motiverade revolter och revolutioner ökade. Tron att ekonomin kunde klara sig med ett minimum av politisk reglering visade sig alltså i praktiken leda till att nationerna blev mycket svårstyrda. Och detta innebar ett uppsving för en mera regleringsvänlig politik i form av socialliberalism och så småningom socialdemokrati. Det blev alltså nödvändigt att genom politiska beslut mildra frimarknadssystemet tillräckligt för att merparten av människorna skulle få hopp om att utvecklingen mot större välstånd skulle kunna komma alla till del i rimlig utsträckning.

Genom samspelet mellan den politiska maktens ambitioner att bygga rimligt välskötta och välmående nationer och de ekonomiska drivkrafterna samt de stundom mycket dramatiska konjunkturväxlingarna växte en syn fram på hur en stabil utvecklingsmodell för evig välståndsutveckling skulle se ut. Och efter de förfärande erfarenheterna av trettiotalskrisen och det åtföljande andra världskriget fick denna modell sin keynesianska utformning syftande till bygget av en stabil välfärdsstat.

Under efterkrigseran stod tilltron till den rådande keynesianska utvecklingsmodellen och den bakomliggande i upplysningstänkandet förankrade visionen synnerligen högt i kurs. Det enda smolket i glädjebägaren var förstås att det kommunistiska Sovjetunionen gjorde anspråk på att deras planekonomiska system skulle komma att på sikt överträffa den liberal-demokratiska

välfärdskapitalismen. Men detta anspråk visade sig vara grundlöst och genom en mycket dramatisk ekonomisk-politisk utveckling som inleddes under 70-talet och sedan kulminerade under 80- och 90-talen försvann inte bara Sovjetunionen från den politiska kartan utan också keynesianismen som den rådande utvecklingsmodellen. Nu bröt i stället den nyliberala eran in.

Som en fläkt från det förflutna kom nu utvecklingsentusiasmen från det manchesterliberala 1800-talet tillbaka. De av politiska beslut sönderreglerade marknaderna skulle nu öppnas på ett reellt sätt. Den politiska makten skulle slå till reträtt. För även om den hade fattat beslut som var kortsiktigt välståndsgenererande så hade den snöpt stora delar av de ekonomiska incitamenten i en korsett av marknadsreglerande beslut. Nyckeln till fortsatt välståndsutveckling var att se till att konkurrensen ökade genom avregleringar och konkurrensutsättningar och rena privatiseringar inom den politiskt styrda sektorn. Och dessutom möjliggjorde teknikutvecklingen att kapitalmarknaden skulle kunna vara global under förutsättning att valutaregleringar och annat som hindrade kapitalets fria flöden kunde avskaffas. Och detta skedde förstås.

Denna nyliberala syn har med Thatcher och Reagan som portalfigurer tillskansat sig en mycket stark position när det gäller vad som är den bästa ekonomisk-politiska modellen för förverkligande av den rationella paradisdrommen i global skala. Carl Bildt sa ju på sin tid att han bedrev den enda vägens politik som en svensk variant av Thatchers slogan TINA ”there is no alternative”. Ja dominansen är t.o.m. så stor att nyliberala politiska preferenser fann vägen in i den i EU-konstitution som förkastades häromåret. Det var som att dessa preferenser inte längre betraktades som politiska utan i stället kunde framstå som fakta. En vägande orsak till dessa minst sagt högmodiga uppfattningar är förstås den eufori som kommunismens fall orsakade. Men sakligt sett är det ju så att ens eget synsätt inte blir bättre av att ett annat synsätt kollapsar.

För närvarande är det ideologiska läget alltså sådant att det som från begynnelsen betraktats som motorn i den moderna samhällsutvecklingen är intakt, dvs. tron på att evig kunskapsutveckling omsatt i evig teknologiutveckling skall leda till evig tillväxt och levnadsstandardhöjning. De historiska erfarenheterna kring hur denna ”motor” skall fås att fungera så att samhällsutvecklingen blir rimligt stabil, dvs. med undvikande av krig och interna oroligheter emanerande ur missnöje med utvecklingen, har inneburit att olika politiska strategier haft makten. Och nu är det alltså den nyliberala fasen som gäller.

Och nyliberalismen är ett slags manchesterliberalism i global skala. Förhoppningen är att det som med tidigare rådande utvecklingssynsätt åstadkommits i enskilda välfärdsstatsländer nu skall kunna åstadkommas globalt. Om politiken slår till reträtt eller stiger åt sidan och låter det ekonomiska livet med det stora globala företagen i spetsen hänge sig åt sina egna expansiva passioner så kommer den magiska kraften i den ”osynliga handen” att efter diverse tumult och omdaningar förvandla hela vår planet till ett välmående paradys för människorna.

På den globala politiska nivån skall vi alltså ha en ”nattväktarstat” som med ett minimum av politiska regleringar i stället stillatigande åser hur den ekonomiskt drivna förvandlingen av världen går i expressfart mot det storslagna målet.

Visst låter det vackert. Men trovärdigheten i projektet är enligt min mening allt annat än hög. På samma sätt som den förra rundan av manchesterliberalism tillämpad i nationell skala gjorde nationerna svårstyrda och nödvändiggjorde politiska ingripande som modifierade konsekvenserna för människorna av den fria marknadens framfart så är vi nu mitt uppe i en epok där hela världen är på väg att bli allt mer svårskött.

Och skall det hela inte utvecklas till ett hela havet stormar av allehanda svåra ekonomiska, politiska och sociala kriser så kommer det att krävas politiska beslut på global nivå syftande till att reglera marknaden. Men detta förnekas förstås av alla nyliberalismvurmare som i stället betraktar den nuvarande politiska situationen som en strid kring upplysningens idéer.

Denna strid menar man att man för på två fronter. Dels en global eftersom det från nyliberalt perspektiv finns kulturkretsar som fortfarande är insnärjda i religiöst motiverat bakåtsträveri vars enda reella konsekvenser är att de håller människorna i mörker och misär. Och i det skarpa läge som kriget mot terrorismen skapat gäller det därför att inte tveka i stödet för de utvecklingsbefrämjande krafterna. Den andra fronten är en hemmafront eftersom det ju finns personer inom de välbeställda nationerna som inte tolkar den politiska situationen på samma sätt som den nyliberalt färgade eliten. Här uppfattas striden som en strid mellan dem som står för ljus och upplysning, och som alltså inte för ett ögonblick tvekar om att motorn i den samhälliga utvecklingsprocessen är intakt. Att det som gäller alltså fortfarande är att evig kunskapsutveckling omsatt i evig teknologiutveckling leder till evig levnadsstandardhöjning. Och att nyliberalismen är den politiska strategi som för närvarande får utvecklingsmotorn att fungera bäst och effektivast.

Alldeles oavsett styrkan i övertygelsen om detta perspektivs korrekthet är vi i vår strävan efter evig kunskaps- och välbefindelse sedan ett antal decennier likväl på väg att närma oss olika gränser. Inte minst när det gäller miljön. Och detta är inget som har förändrats av att nyliberalismen ersatt keynesianismen som förespråkad utvecklingsmodell eller att kommunismen havererat. Faktum är att debatten intensifieras om kommande och pågående klimatförändringar av katastrofala dimensioner, och redan i mitten på sjuttioalet kom Romklubbens studie *Tillväxtens gränser*. Den avfärdades visserligen av de flesta inom den politiska och ekonomiska eliten som överdriven, men allteftersom tiden gått har det blivit klart att oljan i varje fall är en kritisk resurs, och kineser och indier driver för närvarande upp efterfrågan och priserna på strängt taget alla råvaror.

När det gäller resurserna som helhet så finns det t.o.m. beräkningar som säger att om alla på jorden skulle ha normalsvensk levnadsstandard så skulle det fattas ett par tre, kanske fyra planeter. Och det är på grund av dylika beräkningar och en hel del andra analyser som den lågmälda och verserade FN-chefen Kofi Annan har sagt att ”We are failing to provide the freedom of future generations to

sustain their lives on this planet”, dvs. vi håller på att beröva framtida generationer deras möjligheter att upprätthålla sina liv på vår planet.

När det mera specifikt gäller den globala ekonomiska utvecklingen så har förstås genomsnittslevnadsstandarden höjts i stort sett kontinuerligt under hela den moderna epoken och så även under senare tid. Men inget tyder på att den rådande ekonomiska utvecklingsmodellen är effektiv när det gäller att nämnvärt utjämna ojämlikheterna inom och mellan nationer. Och ekonomiska orättvisor har alltid en politisk sprängkraft. Det är precis som Ernst Wigforss lär har sagt på sin tid att fattigdomen fördras bäst om den delas lika. Och gör den inte det leder detta obönhörligen till politiska svårigheter.

Ingen, naturligtvis inte heller inbitna nyliberaler, förnekar att det finns svårhanterliga problem i världen. Utan det striden gäller är om problemen kan hanteras inom ramen för rådande utvecklingsmodell eller inte. Och sanna nyliberaler tror förstås fullt och fast på att det finns teknologiska lösningar på varje problem. Om vi satsar på forskning i stället för att oja oss över miljöproblem och hotande klimatkatastrofer så kommer vi säkert att lösa problemen på sikt. Och tilltron är också fullständig till att när det ekonomiska systemets mekanismer fungerar optimalt så kommer alla att kunna leva i rikedom. Det gäller bara att olja upp dem så att marknadens välsignelser kan komma alla till del.

I den grupp som tvivlar på den rådande utvecklingsmodellens förträfflighet finns det förstås olika grader av tvivel. En del tror att med en annan typ av politik än den nyliberala så skall det säkert gå att bevara grundelementen i den syn på utveckling som karaktäriserar den moderna epoken. Här har t.ex. olika socialdemokratiska eller socialdemokratiskt färgade partier en tendens att hamna. Man vill alltså tro att man kan bevara motorn i utvecklingsmodellen intakt, dvs. att ”the name of the game” är evig kunskapsutveckling omsatt i evig teknologiutveckling ledande till evig levnadsstandardhöjning. Och att politikens roll är att se till att den ständiga levnadsstandardhöjande utvecklingsresans påfrestningar blir rimligt uthärdliga genom politiska beslut som gynnar de s.k. svaga grupperna. Från svensk politisk horisont innebär detta att man vill ha en stabil folkhemsinramning eller välfärdsstatsinramning kring en på allt högre varv snurrande utvecklingsmotor. Och det är troligen i detta perspektiv som man också måste förstå visionen om det gröna folkhemmet, även om den potentiellt har öppningar mot mera visionära perspektiv.

Men det finns också grupper vars tvivel på utvecklingsmodellen går till själva kärnan. Att man helt enkelt tror att motorn i utvecklingsmodellen har tjänat ut. Att den i många avseende har tjänat oss väl, men att vi nu har kommit till vägs ände. Att vi alltså är mitt uppe i en tid då vi behöver formulera en i grunden ny utvecklingsvision för människorna och samhället. Ett uppdrag av minst lika genomgripande karaktär som när den nya moderna visionen om det rationella paradiset föddes.

Detta betyder att min syn på det politiska och ekonomiska nuläget är som följer. Jag menar att vi lever i tvekampens era. På ytan är det en tvekamp mellan dem som hel- eller halvhjärtat tror och dem som inte tror att vi är på rätt väg. Alla

som tror på den nuvarande inriktningen – dvs. den utvecklingsmodell som föreskrivs av drömmen om det rationella paradiset – tycker i princip att allt bra som har hänt visar att inriktningen är den rätta, medan allt dåligt beror på att den rätta inriktningen inte tillämpats korrekt, och därför kommer allt att bli bra sedan, dvs. när dominansen för den nuvarande synen på utveckling har slagit igenom fullständigt. Medan de som inte tror på den nuvarande inriktningen anser att om vi är på rätt väg åt något håll så är det ”åt helvete”. Och att det därför behövs en fundamental omorientering, dvs. en ny utvecklingsvision för samhället (både i global och nationell skala) som inte definitionsmässigt utesluter en långsiktigt hållbar utveckling karakteriserad av rimlig rättvisa inom och mellan nationer. En utveckling som dessutom präglas av fred, frihet, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter.

När det gäller maktförhållandena mellan dessa båda perspektiv så har åtminstone på ytan den konventionella inriktningens män och kvinnor ett stort försteg. Det är de hel- och halvhjärtade nyliberalerna som har makten. Och de grupper som försöker artikulera en bärande kritik får ofta utstå spott och spe från företrädarna för det nyliberala perspektivet.¹

Men enligt min mening pågår ytterst intressanta ting under ytan. Alla som läst min senaste bok (... *men vad går det ut på egentligen – livet alltså*) eller efterordet i pocketupplagan av *Den vise VD:n* vet att den metafor jag använder för att beskriva det som jag menar håller på att ske är Sovjetunionens fall. Detta fall föreföll ju komma överraskande. Men överraskningseffekten hade sin enkla förklaring i att de flesta analytiker bara tog fasta på det som syntes på ytan. Det som ”punkterade” Sovjetunionen var att allt fler människor slutade att tro på den retorik som beskrev deras egen samhällsmodell, även om de själva inte yppade detta ens mellan skål och väg av rädsla för att få problem.

Man läste den kommunistiska trosbekännelsen när det behövdes, men i sitt eget inre emigrerade man i fantasin till en annan tillvaro. Man kunde kanske inte föreställa sig denna andra och bättre tillvaro, men man kände ändå att så här kan det inte fortsätta. Och en stark men oartikulerad illojalitet växte fram. Allt mindre energi blev tillgänglig för att hålla i gång systemet. Sovjetunion föll för att dess medborgare inte tillräckligt älskade sitt system. Ja de rent av hatade det oavsett vad de hade skrämmts till att säga.

Det finns alltså en mäktig kraft i vad s.k. vanliga människor innerst inne tycker. Och denna mjuka makt är i längden starkare än varje annan hård makt som politikens och ekonomins ledande företrädare utövar.

---

¹ På den svenska debattscenen är Johan Norberg en framträdande kritiker av alla som inte hyllar det nyliberala glada budskapet. Han har ett anslag som påminner om en karismatisk pingstpastors förhållande till sitt glada budskap, dvs. evangeliernas budskap, och Norberg arbetar alltså trots sin omfattande beläsenhet mest med att skapa positiva känslor. En mera strikt intellektuellt inriktad kritik brukar med utgångspunkt från bl.a. postmodern filosofi och miljöextremisters ståndpunkter hävda att kritikerna av den nuvarande utvecklingsmodellen dumpar upplysningsarvet och inte förstår värdet av kunskap. En välartikulerad och klok representant för detta perspektiv i svensk debatt är Hans Bergström.

Min tes är att det under ytan pågår liknande processer åtminstone i den välbeställda delen av världen, men troligen över hela jorden. Att det håller på att växa fram en mäktig hjärtats längtan efter en ny och rättvisare ordning. En hjärtats längtan som är skör och oartikulerad. Men i längden ostoppbar. Förr eller senare och efter att ha understrukits av tillräckligt djupgående kriser kommer kraften i denna längtan att fångas upp av en klok och framsynt ekonomisk-politisk vision som kommer att ”avtacka” och avlösa den nuvarande utvecklingsmodellen och skänka ny och bättre vägledning för oss jordemänniskor i vår strävan att leva ett gott och värdigt liv på vår vackra planet.

Den avslutande frågan är då hur jag utifrån denna idealistiska förhoppning (och bakomliggande analyser) bedömer den pågående svenska valkampanjen. Och resten av mitt nyhetsbrev utgörs av svaret på denna fråga. Först kommer jag då att något kommentera vart och ett av riksdagspartierna och jag börjar med partierna i den s.k. alliansen.

Moderaterna har efter erfarenheterna av att ledas av den torre och uppriktige byråkratnaturen Bo Lundgren gjort helt om och i stället valt en man till ledare som med troskyldig blick skall förklara för väljarkåren att han minsann är lika god socialdemokrat som vilken socialdemokrat som helst, ja t.o.m. bättre. Fredrik Reinfeldt är det moderata folkhemmets charmerande banerförare. Budskapet är: Inte skall ni vara rädda för mig. Jag är minsann inget högerspöke. Jag kan nämligen kombinera socialdemokratisk trygghet med utvecklingskraften i den nyliberala ekonomin. Moderaterna är det ”nya arbetarpartiet”. Trovärdigheten i detta budskap kan naturligtvis ifrågasättas. En sannare slogan från ett kritiskt perspektiv vore ”det måste löna sig bättre att vara välbeställd”. Till saken hör också att den nuvarande hållningen knappast är alldeles oproblematisht internt i partiet, och detta torde bli uppenbart om alliansen inte vinner.

Folkpartiet har under senare år gjort upp med den s.k. ”snällismen”. Och ledaren för denna uppgörelse är Lars Lejonborg och hans vapendragare Johan Jakobsson. Förebilden är Anders Fogh Rasmussen och hans parti venstre. Denna uppgörelse har belönats i val och därför har de interna problemen med denna genomgripande förändring av folkpartiets position hittills varit små och hanterliga. Men den pågående krisen kring det folkpartistiska dataintrånget är för mig en indikation på att interna motsättningar håller på att gå upp till ytan. Det finns med all sannolikhet folkpartister som skarpt ogillar att deras liberala och frisinnade parti skall åta sig att på yttersta högerkanten mota sverigedemokraterna i grind. Trots Bengt Westerbergs demonstrativa hållning mot ny demokrati har det nya folkpartiet lyckats med konststycket att framställa det som en god del av det liberala arvet att ägna sig åt högerrenhållning. En valförlust för alliansen kommer med all sannolikhet att leda till konvulsioner i folkpartiet.

Centerpartiet har sökt ett nytt fotfäste i den svenska politiken sedan sin storhetstid under Thorbjörn Fälldin. Maud Olofsson har resolut rensat bort alla rester av s.k. åsanissemarxism och därmed av den svaghet för samarbete med socialdemokraterna som präglade partiet under Olof Johansson. Och hon har inte heller förvalt de tendenser som fanns under Lennart Daleus ledartid att göra partiet till ett slags borgerligt miljöparti även om miljöfrågorna fortfarande har

en relativt framträdande position. Utan hon har fullbordat centerpartiets vandring höger ut och gjort partiet till ett slags glesbygdsmoderater, dvs. till ett parti för personer med nyliberala sympatier som varken känner den klassmässiga eller urbana affiniteten med moderaternas väljarkår.

Kristdemokraterna har under Alf Svenssons utomordentligt skickliga ledarskap kunnat navigera så i det starkt nyliberala klimatet att partiet utmejslat en tydlig plattform för en värdekonservatism i den moderna tiden. Att detta lyckades kan Alf Svensson utöver egen skicklighet i synnerhet tacka moderaterna för som genom sin vurm för nyliberalismen släppt bevakningen av den socialkonservativa flanken. Göran Hägglund har av allt att döma förvaltat Svenssons arv tämligen väl. Och han spelar sin roll i alliansen som personligt sympatisk och humoristisk företrädare för en del politiskt inkorrekta uppfattningar i moralfrågor samtidigt som han i andra frågor verkar stå centerpartiet relativt nära.

Sammantaget vill jag om alliansen säga att oavsett partiernas individuella särprägel så har de tillsammans kämpat hårt för att kunna presentera sig själva som det svenska valets helhjärtade nyliberaler samtidigt som det gäller att skapa intrycket att välfärdsstaten ändå skall stå stark. Konststycket är alltså att sitta på dessa båda stolar samtidigt. Det skall inte finnas så mycket som en antydning av Bosse Lundgrens hurtfriska systemskiftesmoderater med vildsinta skattesänkambitioner över alternativet till fortsatt socialdemokratiskt regerande. Utan det hela skall kännas som ett erbjudande till alla som tröttnat på Göran Persson att kunna bli av med honom utan några risker. Allt kommer att bli bättre. Ekonomin, företagandet, jobbskapandet, skolan, forskningen, polisen och kriminalvården och dessutom kommer utanförskapet att minska. Alliansen kommer att vara mjuk och hård samtidigt vilket de bidragsfixerade sossarna aldrig lyckats med. Det hela får en air av George Bush's slagord i sin första presidentvalskampanj, "compassionate conservatism" (medkännande konservatism). Och detta skall ge Sverige och alla svenskar framtidstron åter så att de gladeligen kan kasta sig ut än intensivare och framgångsrikare i den stenhårda och eviga globala konkurrensen.

Socialdemokraterna lider av den trötthet som ett långvarigt maktinnehav genererar. Göran Perssons "toppning av laget" känns inte övertygande. Han har också förmågan att framtona som tämligen arrogant och okänslig. Därför tycker nog många att det skulle vara skönt att slippa just honom. I detta avseende skulle säkert situationen ha varit annorlunda om socialdemokraterna hade mött väljarna i årets val med Anna Lindh som partiledare. Men personfrågor i all ära. Val handlar primärt om politik. För att uttrycka det konkret ger det ju ingen extra köpkraft om den som sänkt ens arbetslöshetsersättning är charmig.

I sakpolitiken är problemet för socialdemokraterna i detta val i princip detsamma som under hela den nyliberala eran. Medan de kunde vara helhjärtade keynesianer inriktade på att utveckla det nationella välfärdsstatsbygget har de hela tiden varit halvhjärtade nyliberaler som sneglat bakåt mot sin forna storhetstid samtidigt som de kämpat skickligt för att försvara uppnådda landvinningar. Detta har åtminstone i media skänkt en air av visionslös

konservatism över deras politik som inte har kunnat uppvägas av visionen om det gröna folkhemmet.

Det dilemma som socialdemokraterna befinner sig i är i själva verket mycket svårt. Deras starka gren är att utifrån en kritik av fördelningseffekterna av det rådande kapitalistiska ekonomiska systemet bedriva en välfärdsstatspolitik som bevisligen fått stöd av flertalet svenskar. Men problemet i den nyliberala eran är att denna kritik mot det ekonomiska systemet inte längre biter lika bra. Konventionell socialdemokratisk välfärdsstatspolitik framstår som ”mossigt” kollektivistisk i den nyliberala eran. Nu skall vi satsa på oss själva, och därför bör välfärdsstatens kollektiva lösningar i stället individualiseras. Och någon annan och mera övergripande eller djupgående kritik mot det ekonomiska systemet än dess negativa fördelningseffekter har socialdemokraterna svårt att generera. Det blir ett och annat planlöst utfall mot direktörers girighet och omoral. Men längre än så sträcker det sig inte.

Denna oförmåga hör av allt att döma samman med den socialdemokratiska historien. Man har stridit hårt mot kommunisterna när det gäller synen på det ekonomiska systemet och tagit ställning för en s.k. reformistisk linje. Man vill alltså inte höra talas om övergripande och svepande ideologisk kritik mot det ekonomiska systemet eftersom det luktar kommunism. Och den har man en gång för alla avsvurit sig.

Enligt min uppfattning är emellertid denna hållning inte längre behövlig. Tiderna har förändrats. Kommunismen var i själva verket inget reellt alternativ till det nuvarande ekonomiska systemet bara en sämre variation på samma grundtema, dvs. evig kunskapsutveckling omsatt i evig teknologiutveckling ledande till evig ekonomisk tillväxt och levnadsstandardhöjning. Därför finns det ingen anledning att vara rädd för djupgående kritik av det ekonomiska systemet. I själva verket är det precis vad som skulle behövas. Åtminstone enligt min mening.

Det jag försökte få fram under mina tidigare analyser var ju att den nuvarande nyliberala eran håller på att driva fram kriser som gör tilliten till det rådande ekonomiska systemet till ett symptom på ansvarslöshet mot framtiden. Och den fråga jag ställer mig inför socialdemokratin i årets val är alltså om det bakom den konventionella halvhjärtat nyliberala valkampanjfasaden finns en beredskap hos socialdemokraterna att frigöra sig från sina blockeringar när det gäller tilliten till det nuvarande ekonomiska systemet och öppet och kreativt ge sig i kast med uppgiften att försöka bidra till och stödja utvecklandet av ett bättre och annorlunda fungerande ekonomiskt system. Ett arbete som förstås i stor utsträckning kommer att ske på en internationell arena efter att någon för tillfället oförutsedd och oönskad ekonomisk och/eller annan kris gör en fortsättning i gamla banor utesluten.

Den fråga jag ställer mig är alltså om det går att skönja någon utopisk potential i socialdemokratin. Och jag måste säga att det inte är alldeles enkelt. Den springande punkten tror jag är hur visionen om det gröna folkhemmet kommer att utvecklas. Om den kommer att kunna tjänstgöra som en trojansk häst för insmuggling av radikalt samhällsförvandlande idéer och förslag, eller om visionen ifråga bara är ett slags ekologiskt kamouflage av det gamla vanliga.

Vänsterpartiet finns det enligt min mening inte mycket att säga om. För mig framstår de mest som ansvarslösa socialdemokrater med en ännu inte färdigbearbetad sorg över att deras utopi om det kommunistiska paradiset var en illusion. Men kanske kan de så småningom komma fram till en ödmjuk och öppen position där de i stället för att kritisera det rådande ekonomiska systemet utifrån föreställningen att de själva verkligen vet hur slipstenen skall dras för att allt skall bli mycket bättre i stället nöjer sig med att tillsammans med andra försöka bidra till och stödja utvecklandet av ett bättre ekonomiskt system.

Miljöpartiet är från mitt perspektiv i princip ett intressant parti i kraft av dess civilisationskritiska anslag. Här finns förstås en utopisk potential, en längtan efter att få delta i en politisk process av sökande efter en annan utvecklingsmodell än den rådande. Men det är också lätt att vara kritisk. Det känns på sätt och vis som att miljöpartiet startade som ett politiskt uppsamlingsheat för mer eller mindre marginaliserade och excentriska personer med sociala och politiska övertygelser och passioner som inte kunde passas in i konventionella vänsterinriktade partier. Detta har gjort att partiet haft svårt att framstå som ett "riktigt" parti. Men eftersom Göran Perssons favoritsamarbetspartner centerpartiet drog sig undan fick miljöpartiet på riksnivå träda in i ett samarbete som ledningen visade sig vuxen att hantera på ett klokt och moget sätt. Och detta har förstås påverkat bilden av miljöpartiet så att det för allt fler framstår just som ett riktigt parti.

Den roll som partiet haft i förhållande till den socialdemokratiska regeringen under den nuvarande mandatperioden säger man sig inte längre vilja ha, och i den nuvarande valkampanjen driver man därför kravet på ministerposter för att alls kunna tänka sig att stödja en socialdemokratisk statsminister. Huruvida detta är en klok strategi eller ej lär visa sig. Den är troligen nödvändig internt, men vart den kommer att leda miljöpartiet är inte lättförutsagt. Det beror förstås på valresultatet. Vinner alliansen så behöver ju inte miljöpartiet bli synat i maktfrågan, men hur kommer partiet att agera om det inte får som det vill i en förhandling med socialdemokraterna och vänsterpartiet? Har man som ett sant vågmästarparti öppnat för att stödja alliansen eller spelar man bara högt?

Efter denna schematiska bedömning av riksdagspartiernas politiska positioner i förhållande till den analys jag har försökt göra i det här nyhetsbrevet vill jag koppla tillbaka till mitt inledande omdöme att det politiska livet inte lider av "ideologiernas död utan av den enda ideologins totala dominans". Och den enda ideologin är förstås den dröm om ett rationellt paradiset som jag har försökt beskriva, och hur den för tillfället är fokuserad på att nyliberalismen ger den bästa vägledningen för det optimala hanterandet av motorn i förverkligandet av paradiset ifråga, dvs. den eviga kunskapsutvecklingen omsatt i evig teknologiutveckling resulterande i evig tillväxt och evig levnadsstandardhöjning.

Fem av sju partier är hel- eller halvhjärtade tillskyndare av detta ideologiska perspektiv kryddat med lite olika vinklingar beroende på partiernas historia och vilka sociala grupper de attraherar. Ett sjätte parti – vänsterpartiet – försöker profilera sig som fundamentalt samhällskritiskt, men har inget annat att erbjuda än att antingen stödja socialdemokraterna eller ställa sig vid sidan i populistisk

överbudspolitik. Det sjunde partiet slutligen – miljöpartiet – har ofta försökt framställa sig som ideologiskt bortom den hävdvunna högervänsterdimensionen, att den gröna dimensionen är något nytt i politiken. Och detta är enligt min mening ett anspråk som det åtminstone potentiellt ligger någonting i. Den gröna positionen kan kanske ses som en fästpunkt i nuet för de framtidsfrågor som det politiska systemet för närvarande hanterar så valhänt att vi håller på att dra på oss djupt systemtransformerande kriser. I praktiken har det dock inte varit lätt för miljöpartiet att staka ut någon klar alternativ väg mot framtiden utan vägen till inflytande har varit att samarbeta med socialdemokraterna, och därmed i långa stycken tvingas underkasta sig deras dagordning.

Detta betyder enligt min mening att det nuvarande politiska landskapet inte har särskilt mycket att erbjuda som gensvar på den under ytan framväxande hjärtats längtan efter en ny ekonomisk-politisk vision. Läget är helt enkelt sådant att med dessa valmöjligheter så kommer valresultatet, vilket det än blir, att borga för att vi kommer att försöka fortsätta i stort sett som vanligt. Om inte omständigheterna skulle radikalt förändras förstås.

Och efter denna till synes oskyldiga lilla mening ämnar jag ge mig ut på hal och spekulativ is genom att säga att den mer eller mindre misslyckade eller lyckade spågubben i mig har en känsla, som jag inte kan befria mig ifrån, av att den tidpunkt kommer allt närmare då det kommer att inträffa saker i vår värld av avgörande och katastrofal natur som för sin konstruktiva hantering kommer att kräva gensvar från det ekonomisk-politiska systemet som är omöjliga att ge utifrån nuvarande syn på hur frågorna skall och måste hanteras. Dessa kriser kommer helt enkelt att ha potential att katalysera ett perspektivbyte som när det börjar stabiliseras kan beskrivas som en ny vision för hur mänsklighetens ekonomisk-politiska framtid skall hanteras.

Till denna övertygelse hör också övertygelsen att dessa perspektivbrytande och visionär nydaning möjliggörande kriser kommer att förvaltas på bästa sätt om makten innehas av tillräckligt många personer som är bärare av en utopisk potential. Och detta betyder att det överordnade kriteriet för mig när jag inför stundande val bedömer partiets och enskilda kandidaters valbarhet är huruvida jag kan urskilja någon utopisk potential eller ej.

När jag tidigare i nyhetsbrevet nämnde begreppet utopisk potential tillämpade jag det på hela ”ideologiska paket” och påstod att en viss sådan verkar finnas i miljöpartiet samtidigt som jag ställde mig undrande till om någon nämnvärd sådan finns hos socialdemokraterna. Men jag erkände också möjligheten att visionen om det gröna folkhemmet kan komma att visa sig ha solid framtidskraft och inte bara vara en kamouflageövning. Men nu vill jag komplettera mina resonemang utifrån bedömningen att denna kollektiva tillämpning av begreppet utopisk potential är otillräcklig.

Och skälet till det är att jag menar att hela partisystemet skakar i sina grundvalar eftersom den gemensamma grundbulten, dvs. tilltron till det som utgör motorn i den utvecklingsvision som vi följer – och låt mig upprepa att det handlar om idén om att evig kunskapsutveckling omsatt i evig teknologiutveckling skall leda till evig tillväxt och likaledes evig levnadsstandardhöjning – sakta men säkert (och

snart kanske genom kraftiga kriser) håller på att avslöjas som ohållbar. De befintliga partierna, med visst undantag för miljöpartiet, är och förblir politiska gestaltningar av den utvecklingsvision för samhället som var ny och revolutionerande när den s.k. moderna tiden bröt in. Och så vitt jag kan förstå finns det ingen anledning att tro att dessa gestaltningar har en form som gör att de kommer att kunna fungera lika bra i förhållande till en behövlig ny vision som de har gjort till den gamla. Jag förutser alltså betydande omgestaltningar av det politiska systemet som en del i det omgestaltningsarbete som kommer att behövas för att mänskligheten skall kunna hitta en hållbar väg mot framtiden.

Det leder emellertid för långt att gå in djupare på dessa ting här utan jag nöjer mig med att säga att detta betyder att det även inom politiska partier som verkar ha fullständigt sålt sin själ till den gamla visionen, och till och med som alliansens partier försöker väcka framtidstro och hopp till liv genom att hänvisa till tankefigurer som enligt min mening är lika hoppingivande som nästa femårsplan en gång var i ett Sovjetunionen på fallrepet, kan finnas en del personer med utopisk potential.

En utopisk potential som måhända är slumrande och omedveten men som tveklöst kan väckas till liv när den blir efterfrågad. Ungefär på samma sätt som många östeuropeiska kommunister hade en demokrat innanför sitt bröst.

Detta betyder kort och gott att jag kommer att rösta på ett parti där jag kan urskilja en tillräckligt trovärdig utopisk potential, och skulle jag inte lyckas hitta ett parti som lever upp till mina krav på denna punkt så får det bli ett personval istället. Så ämnar jag göra vad jag kan för att på marginalen öka den visionära gensvarsförmåga som det politiska systemet kommer att behöva uppvisa när räkenskapens dag randas.

Och tro det eller ej. Trots mitt skrivande om svåra kriser känner jag hopp i mitt hjärta.